

УНИВЕРЗИТЕТ „Св. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ – СКОПЈЕ

ГОДИШНИК

НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

ANNUAIRE
DE LA FACULTÉ DE DROIT
„JUSTINIANUS PRIMUS“ DE SKOPJE

ВО ЧЕСТ НА
ПРОФ. Д-Р МАРЈАН МАРЈАНОВСКИ

СКОПЈЕ 2017

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ.КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
L'UNIVERSITE "ST CYRILLE ET METHODE" – SKOPJE

ГОДИШНИК
НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

ГОДИШНИК	ТОМ 56	СКОПЈЕ SKOPJE	2017
----------	--------	------------------	------

ANNUAIRE
DE LA FACULTÉ DE DROIT
"IUSTINIANUS PRIMUS" DE SKOPJE

РЕДАКЦИСКИ ОДБОР

Главен и одговорен уредник
Проф.д-р Родна Живковска (Р. Македонија)

Уредувачки одбор

проф.д-р Арсен Јаневски (Р. Македонија)
проф. д-р Јадранка Дабовиќ Анастасовска (Р. Македонија)
проф.д-р Мелиха Повлакиќ (Р. Босна и Херцеговина)
проф.д-р Татјана Јосиповиќ (Р.Хрватска);
проф.д-р Радмила Ковачевиќ - Куштримовиќ (Р. Србија)
проф.д-р Зоран П. Рашовиќ (Р. Црна Гора);
проф.д-р Душко Медиќ (Р. Босна и Херцеговина)
проф.д-р Криста Јесел - Холст (Р. Германија)

Секретар
проф. д-р Тина Пржеска

Правен факултет „Јустинијан Први“
Ул. Гоце Делчев 96 1000 Скопје, Република Македонија

Лектура:
Софија Чолаковска - Поповска
Валентина Бачваровска

Печати: MAP-САЖ Скопје
Тираж - 150

Објавувањето на овој Годишник и подготовката на трудови чии што автори се вработени на Правниот факултет „Јустинијан Први“ - Скопје е во рамки на Проектот “Евроинтеграција на општествениот, правниот и политичкиот систем на Република Македонија”.

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ.КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ – СКОПЈЕ

ГОДИШНИК
НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

ANNUAIRE
DE LA FACULTÉ DE DROIT
"IUSTINIANUS PRIMUS" DE SKOPJE

ВО ЧЕСТ НА
ПРОФ. Д-Р МАРЈАН МАРЈАНОВСКИ

СКОПЈЕ 2017

2. „Поопштествување на недвижностите во правниот систем на СРМ“, Битола, 1980;
3. „Заложно право во новото имотно право на СФРЈ“, Скопје 1981;
4. „Заложното право во идниот Републички закон за сопственостите и другите стварно-правни односи“, Скопје, 1983;
5. „Некои начелни забелешки на предлогот за донесување Закон за општествените организации и здруженијата на граѓаните“, Скопје;
6. „Практикум за општиот дел од имотното право“, монографија, 1983.

СОДРЖИНА

ЗА ЖИВОТОТ И ДЕЛОТО НА ПРОФ. Д-Р МАРЈАН МАРЈАНОВСКИ VII

ТЕМИ ОД ОБЛАСТА НА ГРАЃАНСКОТО ПРАВО 1

1. д-р Гале Галев, д-р Неда Здравева
ПРАВДАТА И СПРАВЕДЛИВОСТА КАКО ВРЕДНОСНИ ПРИНЦИПИ
НА ПРАВОТО 3

2. д-р Димитар Гелев
ВЛАДЕНИЕ ПРОБЛЕМАТИЗИРАЊЕ НА ЗАКОНСКАТА ДЕФИНИЦИЈА 19

3. д-р Јадранка Дабовиќ-Анастасовска, д-р Ненад Гавриловиќ
АВТОРСКОПРАВНА ЗАШТИТА НА ФИЛМСКИТЕ ДЕЛА:
СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА ДОГОВОРОТ ЗА ФИЛМСКО ДЕЛО 45

4. д-р Ванчо Ѓорѓиев, д-р Ѓорѓи Ѓорѓиев
БЕСПРАВНИ ОБЈЕКТИ СО ВРЕМЕНСКА ДЕТЕРМИНАЦИЈА НА ГРАДЕЊЕ
И ДЕН ПОСЛЕ ТОА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 63

5. д-р Родна Живковска
DEPOSITUM ВО РИМСКОТО ПРАВО 79

6. д-р Татјана Зороска-Камиловска
ОДЗЕМАЊЕ И ВРАЌАЊЕ НА ДЕЛОВНАТА СПОСОБНОСТ 93

7. д-р Арсен Јаневски
ВРАЌАЊЕ ВО ПОРАНЕШНА СОСТОЈБА И ПОВТОРУВАЊЕ
НА ПОСТАПКАТА ПРОТИВ РЕШЕНИЕ КОЕ ГО ДОНЕЛ НОТАР
ВРЗ ОСНОВА НА ВЕРОДОСТОЈНА ИСПРАВА 113

8. д-р Виктор Камилоски, д-р Катерина Касапинова, д-р Родна Живковска
ПРАВЕН ТРЕТМАН КАЈ ПАЦИЕНТИ ПОВРЕДЕНИ
ВО СООБРАЌАЈНИ НЕЗГОДИ 131

9. д-р Дејан Мицковиќ, д-р Ангел Ристов
ПРАВНИОТ СТАТУС НА СЕМЕЛНИОТ ДОМ ВО МАКЕДОНСКОТО И
СПОРЕДБЕНОТО СЕМЕЛНО ПРАВО 143

10. д-р Гордана Станковиќ
СУПСТИТУИСАЊЕ САСЛУШАЊА СВЕДОКА ПИСАНОМ ИЗЈАВОМ И
ТОНСКИМ ИЛИ ОПТИЧКИМ ЗАПИСОМ 161

11. д-р Тина Пржеска
НАСТАНОК НА ПРАВНОТО ДЕЛО 175

12. д-р Емине Зендели, м-р Нагип Зендели
СЛОБОДАТА НА ДОГОВАРАЊЕТО КАКО ОСНОВЕН ПРИНЦИП
НА ДОГОВОРНОТО ПРАВО 195

13. д-р Елена Игновска ПРЕДИЗВИЦИТЕ ОД НОВАТА РЕГУЛАТИВА ЗА СУРОГАТ МАЈЧИНСТВО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	207
14. д-р Милка Ракочевиќ ПРИНЦИПОТ НА КОНТРАДИКТОРНОСТ ВО ПАРНИЧНАТА ПОСТАПКА ВО СВЕТЛО НА ПРАКТИКАТА НА ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА	223
15. м-р Татјана Штерјова ПОВЕЌЕСТЕПЕНИ АРБИТРАЖНИ КЛАУЗУЛИ	241
16. d-r. Romana Matanovac Vučković, d-r. Hano Ernst OVRHA NA PATENTU	257
ТЕМИ ОД ДРУГИ ОБЛАСТИ НА ПРАВОТО И ТЕМИ ПОВРЗАНИ СО ПРАВОТО	279
17. д-р Рената Дескоска ПРИВАТНОСТ – ПРАВО ИЛИ ИЛУЗИЈА?!	281
18. д-р Тони Дескоски, д-р Вангел Доковски ПОДРАЧЈЕ НА ПРИМЕНА НА РЕГУЛАТИВАТА БРИСЕЛ I	295
19. д-р Мишо Докмановиќ ШЕЕСЕТ ГОДИНИ ИЗУЧУВАЊЕ НА ИСТОРИЈАТА НА ПРАВОТО НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ (1951-2011 ГОДИНА)	315
20. д-р Тања Каракамишева-Јовановска ЗА ПОТРЕБАТА ОД СОЗДАВАЊЕ СТРАТЕГИЈА ЗА ЈАВНА ДИПЛОМАТИЈА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	331
21. д-р Кики Мангова Поњавиќ ГНЕВ НА ПЛАНЕТАТА ЗЕМЈА СКОПСКИ ЗЕМЈОТРЕС 1963-2013	343
22. д-р Весна Пендовска, м-р Александар Јосимовски КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НА ОДАНОЧУВАЊЕ НА НАСЛЕДСТВОТО ВО ДРЖАВИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА И ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	353
23. д-р Татјана Петрушевска, м-р Лепосава Огњаноска ПОГЛАВЈЕТО 23 ОД ACQUIS COMMUNAUTAIRE ВО КОНТЕКСТОТ НА ПОЛИТИКАТА НА УСЛОВЕНОСТ ЗА ИНТЕГРАЦИЈА ВО ЕУ / CHAPTER 23 OF THE ACQUIS COMMUNAUTAIRE IN THE CONTEXT OF THE EU CONDITIONALITY POLICY	371
24. д-р Билјана Поповска, д-р Иванка Додовска ОДНОСОТ НА КОМУНИСТИЧКИТЕ ПАРТИИ НА БАЛКАНОТ И МАКЕДОНСКОТО ПРАШАЊЕ (СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА ОДНОСОТ НА КПМ КОМ МАКЕДОНСКОТО ПРАШАЊЕ)	391

25. д-р Владо Поповски СОВЕТСКАТА БАЛКАНСКА ПОЛИТИКА МЕЃУ ДВЕТЕ СВЕТСКИ ВОЈНИ ...	401
26. д-р Мелина Гризо, д-р Јован Ананиев СЛОБОДНАТА СОЛУНСКА ЗОНА: ЕКОНОМСКИ И ПОЛИТИЧКИ СОГЛЕДУВАЊА	415
27. д-р Александра Деаноска, д-р Елена Мујоска Трпевска ЗА НЕКОИ АСПЕКТИ НА ПСИХИЧКОТО ВОЗНЕМИРУВАЊЕ НА РАБОТНОТО МЕСТО ВО СПОРЕДБЕНОТО ПРАВО И ВО МАКЕДОНСКОТО ЗАКОНОДАВСТВО	429
28. д-р Даниела Блажевска УРЕДНИКОТ КАКО ЛИДЕР И КОМУНИКАТОР	445
29. д-р Олга Кошевска МАЛОЛЕТНИЧКИОТ КАЗНЕН СИСТЕМ ВО КОНТЕКСТ НА ТЕОРЕТСКИТЕ АМБИЦИИ НА МЕДИЈАЦИЈАТА	455
30. д-р Елена Михајлова ПОИМНО ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА ДЕЛАТА ОД ОМРАЗА	465
31. д-р Елена Нешовска Косева ОДАНОЧУВАЊЕ НА ФИНАНСИСКИТЕ ТРАНСАКЦИИ ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА: МИТ ИЛИ РЕАЛНА МОЖНОСТ?	475
32. д-р Биљана Петревска ПОИМ ЗА РИЗИК И ВИДОВИ РИЗИЦИ ВО БАНКАРСКОТО РАБОТЕЊЕ	487
33. д-р Јана Проданова МОБИЛНИОТ ТЕЛЕФОН И НЕГОВАТА УЛОГА КАКО УРЕД ЗА КУПУВАЊЕ ПРОИЗВОДИ И УСЛУГИ	497
34. д-р Ирена Рајчиновска Пандева МОДЕРНИЗАЦИЈАТА ВО ТУРСКАТА ПОЛИТИЧКА ИСТОРИЈА	507
35. д-р Драги Рашковски СИСТЕМИТЕ ЗА ЕЛЕКТРОНСКО ГЛАСАЊЕ ВО СПОРЕДБА СО ДРУГИТЕ ВИДОВИ ЕЛЕКТРОНСКИ СИСТЕМИ ШТО СЕ КОРИСТАТ ВО СЕКОЈДНЕВНИОТ ЖИВОТ	521
36. д-р Дарко Спасевски ПРАВНА УРЕДНОСТ НА ВИШАТА СИЛА ВО МАКЕДОНСКОТО И СПОРЕДБЕНОТО ТРГОВСКО ДОГОВОРНО ПРАВО	531
37. д-р Александар Љ. Спасов, д-р Јасна Бачовска-Недиќ КЛАСИЧЕН ПОИМ НА ВНАТРЕШНИОТ ДРЖАВЕН СУВЕРЕНИТЕТ	553

38. д-р Јагода Стојковиќ ПРАВОТО НА ЛУЃЕТО КОИ НЕ ПУШАТ ДА СЕ ЗАШТИТАТ ОД ПАСИВНО ПУШЕЊЕ	569
39. д-р Перо Бошков СТЕЧАЈНИОТ УПРАВНИК - ОРГАН НА СТЕЧАЈНАТА ПОСТАПКА – ПРАВНИ АСПЕКТИ	577
40. м-р Љупчо Стојковски ХУМАНИТАРНАТА ИНТЕРВЕНЦИЈА И КРИЗАТА ВО СИРИЈА	587

Дури и во оние аспекти каде што законот ја гарантира тајноста, праксата го демантира законот.

Во современиот свет, законите за приватноста не доаѓаат само од страна на државата, туку и од страна на приватни лица и субјекти. Во 2011 година, Обединетото Кралство се соочи со аферата наречена „Хакирани телефони“, во која беше откриено дека уредници и новинари во печатениот весник „News of the World“ хакираше мобилни телефони на јавни личности и на други лица, со цел да објават пикантни детали од нивната приватност за да го зголемат тиражот на весникот. Од друга страна, сведоци бевме на ситуации кога во Република Македонија преку јавни огласи објавени во дневни весници се нудеа и се продаваа апарати за „озвучување“ на простории. Од трета страна, сведоци бевме на афера за наводно прислушување на телефоните на претседатели и премиери на најмоќните европски држави од страна на американската Национална агенција за безбедност.

Нема сомневање дека денес можностите за повреда на приватноста се големи, а одговорноста на државата е двојна: да се воздржи од неовластен упад во приватноста (негативна обврска) и да ги заштити индивидуите од упад во нивната приватност од страна на трети лица (позитивна обврска). За остварувањето на првата обврска, потребна е прецизна правна рамка за гарантирањето и заштитата на приватноста, политичка волја за нејзино спроведување и механизми за заштита и казнување во случај на кршење на правните норми. Таа задача е тешка, особено ако се има предвид дека Левијатанот секогаш расте над оригиналната замисла и интенција. Затоа во оваа сфера секогаш е актуелно прашањето: *Quis custodiet ipsos custodes?* Кој ги чува чуварите?

Ако првата (негативна) обврска државата често не сака да ја оствари, за остварување на втората (позитивната) обврска, се чини, дека во многу случаи државата е немоќна. Затоа мнозинството луѓе во современиот свет немаат очекувања од приватноста.

SUMMARY

This article deals with the right to privacy. First, the author explains the development of the right to privacy and its content. Starting point in the analysis of the notion and content of the right to privacy, are the decisions and interpretations of the European Court of Human Rights. The author analyses the right to name, the right to identity, sexual rights (sexual orientation and sexual life), right to protection of publicity, integrity as part of privacy (mandatory medical examinations), right to develop relations with other people, personal data, right to inviolability of the home, right to privacy of communications etc.

At the end this article points to the problems of protection of the right to privacy, because of the technological development in the world.

д-р Тони Дескоски*
д-р Вангел Доковски**

ПОДРАЧЈЕ НА ПРИМЕНА НА РЕГУЛАТИВАТА БРИСЕЛ I
(Новела) (Регулатива на Советот бр. 1215/2012 (ЕЗ) од 12 декември 2012 година за надлежност и за признавање и извршување на судските одлуки во граѓанските и трговските работи (Регулатива Брисел I (Новела))

1.01 Изворна научна статија

1. Вовед

Во современиот свет, секоја држава има развиено свои правила од сферата на меѓународното приватно право, кои претставуваат дел од нејзиниот правен систем. Прашањето за меѓународна судска надлежност секако дека претставува една од најзначајните промени кои се одвиваат во современиот свет, а кои се нарекуваат „глобализација“, односно брз меѓународен развој на економските активности.¹ Потребата да се постигне правна сигурност во доменот на меѓународното приватно право се постигнува преку склучување на меѓународни конвенции. Најзначајниот дострел на тој план е постигнат преку Хашката конференција за меѓународно приватно право.²

Значаен процес за регионална унификација на меѓународното приватно право се одвива и во рамките на Европската Унија.³ Интеракцијата помеѓу правото на Европската Унија и меѓународното приватно право е многу комплексен процес. Почетна основа претставува, секако, усвојувањето на Римскиот договор од 1957 година.⁴ На својот почеток, по усвојувањето на Римскиот договор од 1957 година, овој процес се одвиваше преку усвојување меѓународни конвенции, кон кои можеа да пристапуваат само земјите членки на европските заедници. Следен чекор, кон создавање на вистинско меѓународно приватно право на Европската Унија е Договорот за Европската унија, од Мастрихт во 1992 година, кој ја утврди меѓусебната судска соработка во граѓанските работи, како едно од подрачјата од заеднички интерес за државите членки. Врз основа на Договорот од Мастрихт, донесени беа две нови конвен-

*Редовен професор, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет „Јустинијан Први“ во Скопје

**Доцент, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет „Јустинијан Први“ во Скопје

¹ Wautelet A. Patrick, *What has International Private Law, achieved in meeting the challenges posed by globalization?*, достапно на: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1138625, стр. 1.

² Повеќе за Хашката конференција за меѓународно приватно право види кај: Гавроска Поликсена, Дескоски Тони, *Меѓународно приватно право*, Скопје, 2011, стр. 51.

³ Повеќе за темелните основи на Европската унија, нејзината генеза и почетокот на интеграциите види кај: Meškić Zlatan, Samardžić Darko, *Pravo Evropske Unije I*, Sarajevo, 2012, стр. 25-38.

⁴ Dickinson Andrew, *European Private International Law: Embracing new horizons or mourning the past?* Journal of Private International Law, Vol. 1, No. 2, 2005, стр. 207.

ции⁵ (кои не исчекаа да бидат ратификувани од државите-членки, поради структурните измени настанати со Договорот од Амстердам од 1998 година).

Голем чекор напред во поглед на пристапот кон унифицирањето на меѓународното приватно право на европските заедници е направен со усвојувањето на Договорот од Амстердам во 1997 година, а кој стапи во сила на 1 мај 1999 година. Со Амстердамскиот договор, правосудната соработка во граѓанските и во трговските работи стана заедничка политика на Европската заедница поврзана со слободното движење на луѓето, односно ова подрачје беше префрлено од третиот столб (правда и внатрешни работи) во првиот столб на ЕУ (чл. 61–67 од Договорот за основање на Европската заедница). На тој начин, ова подрачје влезе под непосредна надлежност на Европската заедница,⁶ што доведе до тоа голем број значајни мерки да бидат усвоени главно во форма на Регулации усвоени или од Советот индивидуално, или од Советот и Парламентот.

По влегувањето во сила на Договорот Лисабон (од 2007 година) на 1 декември 2009 година, усвојувањето на мерки за хармонизација на правилата на меѓународното приватно право на ниво на Европската Унија е уредено со Делот V од Договорот за функционирање на ЕУ (во понатамошниот текст: ДФЕУ) (членови 67–89).

Врз основа на Договорите од Амстердам (1997), Ница (2001) и Лисабон (2007), усвоени се повеќе регулативи, директиви и зелени книги.⁷ Сите тие мерки за хармонизација на правилата на меѓународното приватно право можат да се класифицираат во пет групи: меѓународна судска надлежност и признавање на судски одлуки, меродавно право за граѓанските обврски, семејни работи, стечај и процесна соработка. Тоа што е за одбележување е сè поголемото влијание на принципите на недискриминација, почитување на основните човекови права и, особено, меѓусебното признавање на судските одлуки, што во суштина може да се каже дека претставува своевидна „Европска конфликтна револуција“ во делот на меѓународното приватно право.⁸

Во делот на меѓународната судска надлежност и меѓусебното (признавање) и извршување на судски одлуки, најзначаен инструмент на ЕУ е Регулацијата на Советот бр. 44/2001 за надлежноста и признавањето и извршувањето на одлуките во граѓанските и трговските работи (Брисел I), од 22 декем-

ври 2000 година⁹ (во понатамошниот текст Регулација Брисел I). Пет години по влегувањето во сила на Регулацијата Брисел I, Комисијата беше должна да поднесе извештај за нејзиното спроведување и, по потреба, да поднесе предлози за приспособувања.¹⁰ На 21 април 2009 година, Европската комисија го усвои Извештајот за примената на Регулацијата Брисел I,¹¹ заедно со Зелена книга за Ревизија на Регулацијата.¹² Врз основа на овие документи се отвори расправа, која што доведе до Предлог за измена и дополнување на Регулацијата (Recast).¹³ На 20 ноември 2012 година, Европскиот парламент ја усвои измената и дополнувањето на Регулацијата Брисел I (Новела).¹⁴ Регулацијата Брисел I (Новела) ќе стапи на сила на 10 јануари 2015 година, до кога во сила ќе бидат правилата на Регулацијата Брисел I.¹⁵ Со оглед на значењето од определувањето на полето на примена на Регулацијата Брисел I (Новела), авторите на овој текст, своето внимание ќе го насочат кон анализа на одредбите на Новелата.

2. Структура на Регулацијата Брисел I (Новела)

Регулацијата Брисел I (Новела) за свој предмет на регулирање ја има надлежноста во делот на граѓански и трговски работи. Истата претставува основа за судска надлежност на државите-членки, при што судовите на државите-членки можат да побараат од Европскиот суд на правдата толкување на Регулацијата.¹⁶ Основните идеи на Регулацијата Брисел I (Новела) се исти како и кај Регулацијата Брисел I, која пак беше изработена врз основа на Бриселската Конвенција од 1968 година. Така, првата идеја е олеснување, либерализација и движење на одлуките на судовите на државите-членки на Европската Унија во граѓанските и трговските работи, втората идеја е воведување на двострана Конвенција и третата идеја е јакнење на правната заштита на лицата кои имаат домицил на територија на држава-членка на Европската Унија.¹⁷ Исто така, Регулацијата Брисел I (Новела) ја презема структурата на БК (што е сосема очекувано согласно засновање на Новелата на одредбите на Регулацијата Брисел I). Поделена е на Преамбула и 81 член кои се поделени

⁵ Станува збор за следните конвенции: Конвенцијата за доставување судски и вонсудски акти во граѓанските и во трговските работи од 1997 година и Конвенцијата за надлежноста, признавањето и извршувањето на одлуките во брачните работи од 1998 година.

⁶ Според чл. 61, ст. 1, алинеја (с) од Договорот за основање на Европската заедница од Амстердам: „Со цел за постепено воспоставување простор на слобода, безбедност и правда, Советот ќе усвои:.... (с) мерки на полето на правосудната соработка во граѓанските работи, како што е предвидено со чл. 65.“

⁷ За подетални информации за актите на Советот на ЕУ на подрачјето на правосудната соработка во граѓанските предмети, види на интернет-страницата: http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/civil/.

⁸ Meeusen Johan, *Instrumentalisation of Private International Law in the European Union: Towards a European Conflict Revolution?*, European Journal of Migration and Law 9, Brussels, 2007, стр. 305.

⁹ Official Journal L 012, 16/01/2001 P. 0001 - 0023.

¹⁰ Комисијата мора да ги приспособи анексите од I до IV за правилата на националната судска надлежност, судовите или надлежните власти и за постапките за заштита на правата што се на располагање, врз основа на поднесените измени од предметната држава членка; измените на анексите V и VI се донесуваат во согласност со Одлуката 1999/468/EЗ на Советот, од 28 јуни 1999 година, со која се утврдуваат постапките за примена на овластувањата пренесени на Комисијата (OJ L 184, 17.7.1999, стр. 23).

¹¹ COM (2009) 174 final.

¹² COM (2009) 175 final.

¹³ COM (2010) 748 final.

¹⁴ Official Journal L 351/1.

¹⁵ Види член 81 од Регулацијата Брисел I (Новела).

¹⁶ Briggs Adrian, *The Conflict of Law*, Second Edition, Oxford, 2008, стр. 58.

¹⁷ Varadi Tibor, Bordaš Bernadet, Knežević Gašo, Pavić Vladimir, *Međunarodno privatno pravo, deseto izdanje*, Beograd, 2008, стр. 518-519.

во осум глави: Подрачје на примена и дефиниции (членови 1-3), Надлежност (членови 4-35), Признавање и извршување (членови 36-57), Извршни исправи и судски порамнувања (членови 58-60), Општи одредби (членови 61-65), Преодни одредби (член 66), Однос кон другите извори на правото (членови 67-73) и Завршни одредби (членови 74-81). Покрај тоа, Регулацивата содржи и три Прилози (Анекси).

3. Подрачје на примена

Подрачјето на примена на Регулацивата Брисел I (Новела) е одредено во нејзиниот член 1, кој предвидува дека:

„1. Оваа регулатива ќе се применува во граѓански и трговски предмети без оглед на природата на судот или трибуналот. Таа не се применува особено на фискални, царински и административни предмети и за одговорност на државата за дејствија превземени во вршење на власта (*acta iure imperii*).

2. Оваа регулатива не се применува за:

- (а) статусот или правната способност на физичките лица, сопственичките права што произлегуваат од брачен однос или односи кои според правото кое е меродавно за нив имаат карактеристики на брак;
- (б) стечај, постапки за ликвидација на несолвентни друштва или други правни лица, судски спогодби, судски порамнувања и слични постапки;
- (в) социјална заштита;
- (г) арбитража;
- (д) обврски за издржување кои произлегуваат од семејни односи, односи родители - деца, брачни односи и односи меѓу другите сродници;
- (е) тестамент и наследување, вклучително и обврски за издржување кои настануваат по повод смрт“.

Базичниот постулат е дека Регулацивата се применува пред судовите на државите членки на сите граѓански и трговски работи, освен оние кои се изречно исклучени (во член 1 став 2 од Регулацивата). Исто така, за потребите на постојаноста, Регулацивата Брисел I (Новела) нема влијание врз правилата со кои се уредува судската надлежност и признавањето на судските одлуки, содржани во посебни инструменти на Заедницата. Меѓународните конвенции со кои се обврзани државите членки имаат примат во однос на Регулацивата Брисел I (Новела), односно оваа Регулацива не влијае врз конвенциите за посебни прашања во кои засегнати страни се држави членки на ЕУ.

3.1. Објективни граници на примена (*ratione materiae*)

Во членот 1 став 1 од Регулацивата е предвидено:

„1. Оваа регулатива ќе се применува во граѓански и трговски предмети без оглед на природата на судот или трибуналот. Таа не се применува особено на фискални, царински и административни предмети и за одговор-

ност на државата за дејствија превземени во вршење на власта (*acta iure imperii*).

Одредбата од член 1 став 1 од Регулацивата Брисел I (Новела), го одредува видот на односите за кои со неа се регулира судската надлежност и меѓусебното признавање и извршување на судските одлуки. Во оваа одредба е дефинирано дека таа се применува на „граѓански и трговски работи“. Нејзината суштина е да определи дека Регулацивата се применува на споровите од сферата на приватното право, а не на оние од јавното право.¹⁸

Терминот „граѓански и трговски работи“ значи е клучен за одредувањето на подрачјето на примена на Регулацивата Брисел I (Новела). Во исто време, Регулацивата не го дефинира овој термин, ниту пак одредува кое право е меродавно за квалификација на овој термин, што претставува реален проблем кој треба да се реши при практичната примена. Со истиот проблем, судовите на државите членки на ЕУ (порано ЕЗ) се соочуваа уште во моментот на стапување во сила на Бриселската конвенција од 1968 година, како и при примената на Регулацивата Брисел I, каде што подрачјето на примена *ratione materiae* е одредено на сличен начин. Сепак, иако не е дефиниран терминот „граѓански и трговски работи“, дадено е автономно определување на вистинското значење на терминот.¹⁹ Клучната улога во процесот на одредувањето на вистинското значење на терминот „граѓански и трговски работи“, сосема логично падна на Европскиот суд – ЕС (денес Судот на правдата на ЕУ, а порано на ЕЗ), како нејзин овластен толкувач. Така, ЕС веќе има воспоставено практика и има одлучено во повеќе случаи дека определени термини кои се употребени во БК потребно е да бидат автономно определени за целите на примена на БК, не земајќи ги предвид различните значења на употребените термини во правото на државите-членки.²⁰ За таа цел, практиката која е создадена во однос на БК и Регулацивата Брисел I несомнено се однесува и на Новелата.

Имајќи го предвид фактот дека дистинкцијата помеѓу јавното и приватното право не е прецизно одредена во сите држави членки, ЕС во случајот **LTU v Eurocontrol** (ЛТУ против Еуроконтрол)²¹ го зазел стојалиштето дека концептот на „граѓански и трговски работи“ мора да се толкува автономно, како поим на МПП на ЕУ (ЕЗ), при што неговото вистинско значење ќе се изведе прво од „целите и структурата“ на овој инструмент, а потоа и од „општите принципи кои произлегуваат од корпусот на националните правни системи“. Во оваа пресуда на ЕС, јасно е определено дека толкувањето на терминот „граѓански и трговски работи“ мора да се врши автономно и независно од било кое конкретно засегнато законодавство, бидејќи автономното толкување е есенцијално во еднаквост и еднообразност при примената на овој инстру-

¹⁸ Stone Peter, *EU Private International Law*, Second edition, Cheltenham, 2010, стр. 26.

¹⁹ Magnus Ullrich, Makowski Peter, *European Commentaries on Private International Law, Brussels I Regulation, 2nd Revised Edition*, Munich, 2012, стр. 54.

²⁰ James Michael, *Litigation with a Foreign Aspect, a Practical Guide*, Oxford, 2009, стр. 43.

²¹ Case 29/76: LTU v Eurocontrol [1976] ECR I 541.

мент. Сепак, оваа пресуда на ЕС не изврши конечно и потполно дефинирање и разграничување на поимите „граѓански“ и „трговски“ работи, туку само утврди дека евентуалното дефинирање треба да има наднационален карактер.

Значителен исечок во определувањето на поимот на „граѓански и трговски работи“ е направен со дополнувањето на одредбата на член 1 став 1 од Бриселската конвенција, при пристапувањето на Данска, Обединетото Кралство и Ирска, во кое е предвидено дека: „Таа нема да се однесува особено на фискални, царински и административни предмети.“ На овој начин, во Регулацијата Брисел I (Новела) (порано Регулација Брисел I, наследник на Бриселската конвенција,) и понатаму ја следи линијата на поделба на правото на *jus privatum* и *jus publicum*, при што таксативно наброените „фискални, царински и административни предмети“ се изречно надвор од опфатот на овој инструмент, бидејќи традиционално, според континенталниот правен систем, тие предмети се од сферата на *jus publicum*, за разлика од граѓанските и трговските предмети кои потпаѓаат под *jus privatum*.²²

Во праксата на ЕС, а која се однесува на примената на Регулацијата Брисел I, утврдени се и други елементи со помош на кои треба да се одреди автономното значење на поимот „граѓански и трговски работи“. Најнапред, утврдено е дека Регулацијата Брисел I не се применува на спорови помеѓу приватно лице и носител на јавна власт, кога носителот на јавна власт настанува во вршење на јавно-правни овластувања. Така, во случајот *LTU v Eurocontrol* (ЛТУ против Еуроконтрол), ЕС пресудил дека Бриселската конвенција (сега Регулацијата Брисел I) не се применува на спорот во кој носител на јавна власт создаден со меѓународен договор, како што е Европската Организација за Безбедност и навигација – Eurocontrol, бара наплата од приватно лице на надоместоците за користење на неговите опрема и услуги, кога таквата употреба е задолжителна и ексклузивна и кога висината на надоместокот и постапката за наплата се одредени еднострано од страна на јавно правното лице.²³ Исто така, во случајот *Netherlands v Rüffer* (Холандија против Руфер), ЕС утврдил дека Регулацијата не се применува кога јавно-правното лице одговорно за управување на јавен воден пат ќе тужи бродосопственик одговорен за судир на бродови на море, за наплата на трошоците направени од јавно правното лице за отстранување на потонат брод.²⁴

Исто така, Регулацијата не се применува кога одредено министерство (во дадениот случај Министерството за трговија и индустрија на Велика Британија) ќе побара ликвидирање на странско трговско друштво кое на локално ниво спроведува илегална „snowball“ лотарија.²⁵

ЕС пресудил во случајот *Lechourtiou v Germany* (Лехуртиу против Германија) дека Регулацијата Брисел I не се применува ниту на тужбите за надомест на штета во кои е тужена одредена држава-членка од страна на физички лица, во својство на жртви или наследници на жртвите на дејствија преземени од страна на вооружените сили на тужената држава во текот на војна, дури и ако дејствијата за кои станува збор биле спротивни на правилата за војување и претставувале злосторства против човештвото.²⁶ Операциите кои ги спроведуваат воените сили се една од карактеристичните олицетворенија на државниот суверенитет, посебно затоа што за нив се решава на едно-стран и задолжителен начин од страна на овластените државни власти и се нераскинливо врзани за надворешната и одбранбена политика, поради што, незаконитите дејствија преземени во вршењето на јавните овластувања го задржуваат нивниот јавно-правен карактер.

Обратно, ЕС утврдил дека Регулацијата се применува кога ниту една од странките во спорот не е јавно правно лице. Така на пример, во случајот *VKI v. Henkel* (ВКИ против Хенкел),²⁷ кој се однесувал на тужба поднесена од здружение за заштита на потрошувачите со цел за спречување на трговец од употреба на, наводно, илегални услови во договорите со приватни индивидуи, ЕС образложил дека здружението за заштита на потрошувачите е приватно тело, и таквата парница на никој начин не вклучува во себе практикување на јавно правно овластување (овластување кое би излегло од сферата на правните правила кои се применуваат на односите меѓу приватните индивидуи).

ЕС, во случајот *Tiard* (Тиард), зазел и стојалиште дека Регулацијата се применува и на споровите во кои едната странка е јавно правно лице, а другата е приватно лице, доколку релевантниот правен однос помеѓу нив не вклучува извршување од страна на државата на овластувања кои ги надминуваат оние кои постојат според правилата кои се применуваат на односите меѓу приватните лица (јавно-правни овластувања).²⁸

Случајот *Tiard* (Тиард) е значаен и по тоа што во него ЕС пресудил и дека Регулацијата Брисел I се применува и на случај во кој државата во својство на тужител побарува од приватно лице наплата на царински давачки, доколку таквото тужбено барање е засновано на договор за гаранција кој е регулиран со приватно правни прописи (облигационото право) и дека правниот однос меѓу доверителот и гарантот од договорот за гаранција не претставува вршење на јавно правни овластувања од страна на државата (кои би ги надминувале овластувањата кои постојат согласно правилата кои се применуваат

²² Така, Наџик Горан, Судската надлежност во граѓанските и трговските спорови во правото на Европската Унија (магистерска теза), Скопје, 2010, стр. 42.

²³ Case 29/76: *LTU v Eurocontrol* [1976] ECR 1541.

²⁴ Case 814/79: *Netherlands v Rüffer* [1980] ECR 3807.

²⁵ Case Re Senator Hanseatische Verwaltungsgesellschaft [1996] 2 BCLR 562 (scott V-C); [1996] 4 All ER 933 (CA).

²⁶ Case C-292/05: *Lechourtiou v Germany* [2007] ECR I-1519. Случајот се однесува на тужбени барања поднесени против Германија пред грчки суд, во кои тужители биле децата на жртвите за надомест на загуба претрпена како резултат на дејствијата преземени од страна на Германските оружени сили за време на окупацијата на Грција за време на Втората светска војна. Повод е масакрот на 676 цивили жители на општината Калаврита во Грција од страна на германските војници на 13 декември 1943 година.

²⁷ Case C-167/00: *VKI v. Henkel* [2002] ECR I-8111.

²⁸ Case C 266/01: *Tiard* [2003] ECR I-4867.

на односите меѓу приватни лица).²⁹ Дури и ако гарантот истакне одбрана која ќе подразбира утврдување на постоењето и висината на царинскиот долг, тоа ќе биде само претходно прашање во постапката и не влегува во доменот на царински прашања, кои се исклучени од опфатот на Регулативата Брисел I.³⁰ A fortiori, Регулативата се применува и на тужбите за регрес на платена царина по основ на гаранција. Во случајот **Frahul v. Assitalia SpA** (Фрахул против Аситалиа) ЕС оценил дека спорот во кој гарантот бара поврат на износот кој го платил како царинска давачка за сметка на тужениот, претставува граѓанско правен спор, а со тоа е подобен да влезе во опфатот на примена на Регулативата.³¹ И навистина, платената царина е само причина за настанување на друг, облигационен однос помеѓу тужителот и тужениот по основ на договорот за гаранција.

Мошне значајно прашање е дали во опфатот на Регулативата Брисел I (Новела) влегуваат само одлуки на граѓански или трговски судови? За одговор на ова прашање, потребно е да се погледне изречниот одговор на ЕС во случајот **Sonntag v. Waidmann** (Сонтаг против Вајдман), во кој станувало збор за пресуда донесена од кривичен суд, со која е утврден надомест на штета на семејството чие дете загинало поради несовесен надзор од страна на неговиот наставник за време на училишна екскурзија.³² Независно што станува збор за кривична постапка, за примената на Бриселската конвенција (сега Регулативата Брисел I (Новела)) решавачка е природата на барањето – односно дека станува збор за барање за надомест на штета, кое е исклучиво од облигационо правна природа. Исто така, во овој случај ЕС зазел стојалиште дека поведението на наставникот во државно училиште, во својство на лице кое е задолжено за учениците за време на училишно патување, не претставува извршување на јавно правни овластувања (овластувања кои би биле надвор од оние кои се применуваат на односите меѓу приватните индивидуи). Се смета дека овие овластувања се исти со оние на наставниците во приватните школи, а потполно е ирелевантно тоа што осигурувањето може да биде овозможено според шема која е регулирана со јавното право.

Во случајот **Apostolides v. Orams** (Апостолидес против Орамс), ЕС пресудил дека Регулативата Брисел I се применува и на оние предмети во кои двете страни се приватни лица, дури и ако спорот се однесува на сопственост на земјиште, а основот за сопственоста на кој се повикува тужениот, е дејствие на јавна власт.³³

ЕС пресудил и дека Регулативата Брисел I се применува на тужбите поднесени од страна на германските владини тела против родителите на корисниците на грантови за образование врз основа на Германскиот закон за

образовна поддршка, врз основа на законска суброгација регулирана со граѓанското право.³⁴

Во насока на проблематичноста на определувањето на поимот „граѓански и трговски работи“, ќе го истакнеме и барањето на Сојузниот врховен суд на Германија (BGH) за донесување прелиминарна одлука од 16 декември 2011, упатено до ЕС во однос на прашањето дали рекламацијата на некое побарување што е исплатено во поголем износ, согласно член 161 I на Законот за инвестициски приоритети, треба да се смета за прашање од граѓанското и трговското право, во смисла на член 1 став 1 од Регулативата Брисел I.³⁵

Од сето ова наведено, јасно произлегува заклучокот дека ЕС во однос на материјата на која се однесува Регулативата Брисел I има дадено само казуистичка интерпретација на термините, без притоа да даде една општа дефиниција, широко толкувајќи ги поимите граѓански и трговски работи и рестриktivно толкување на работите кои се исклучени од полето на примена.³⁶ Врз основа на тоа, како случаи кој ќе бидат подведени под терминот „граѓански и трговски работи“ и според Новелата, најчесто ќе бидат оние спорови за кои традиционално се смета дека произлегуваат од „приватното“, а не од „јавното право“. Но сепак, клучен критериум и натаму ќе остане природата на правниот однос помеѓу странките, а инволвираноста на државен орган, само по себе не ја исклучува примената на правилата на Регулативата.³⁷

За разлика од Регулативата Брисел I, во Новелата внесена е изречна одредба во првиот став од членот 1 со кој е предвидено дека одредбите на Новелата не се применуваат за одговорност на државата за дејствија преземени во вршење на власта (acta iure imperii). Станува збор за едно ново решение кое недвосмислено произлегува од практиката воспоставена од страна на Европскиот суд на Правдата кој, како што беше и претходно анализирано, во повеќе свои судски одлуки има истакнато дека одредбите на Бриселската конвенција и Регулативата Брисел I, не се применуваат во оние односи во кои државен орган во правниот однос истапува како носител на јавна власт. Во Новелата, воспоставената судска пракса само доби свој изречен израз во облик на дополнување на одредбата со која се одредува полето на примената на Новелата.

3.2. Исклучени предмети од опфатот на Регулативата Брисел I (Новела)

Исклучоците од правилото дека Регулативата Брисел I (Новела) се применува на граѓански и трговски односи, изречно се наброени во ставот 2 од

³⁴ Case C-433/01: *Freistaat Bayern v. Blijdenstein* [2004] ECR I-981.

³⁵ Вагнер Ролф, *Современиот развој на судската соработка во граѓански предмети*, Европско право, бр. 1-2/2012, Скопје, стр. 38.

³⁶ Kunda Ivana, de Melo Marinho Carlos Manuel, *Practical Handbook on European Private International Law*, достапно на: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/practical_handbook_eu_international_law_en.pdf, стр. 57.

³⁷ Lookofsky Joseph, Hertz Ketilbjorn, *EU-PIL, European International Law in Contract and Tort*, Copenhagen, 2009, стр. 34.

²⁹ Case C 266/01: *Tiard* [2003] ECR I-4867.

³⁰ Stone Peter, op. cit., c. 23.

³¹ Case C-265/02: *Frahul v. Assitalia* [2004] ECR I-1543.

³² Case C-172/01: *Sonntag v. Waidmann* [1993] ECR I-1963.

³³ Case C-420/07: *Apostolides v. Orams* [2009] ECR I-3571.

член 1 на Регулативата. Станува збор за 6 вида предмети, за кои примената на Регулативата е исклучена: (а) статусот или правната способност на физичките лица, сопственичките права што произлегуваат од брачен однос или односи кои според правото кое е меродавно за нив имаат карактеристики на брак; (б) стечај, постапки за ликвидација на несолвентни друштва или други правни лица, судски спогодби, судски порамнувања и слични постапки; (в) социјална заштита; (г) арбитража; (д) обврски за издржување кои произлегуваат од семејни односи, односи родители - деца, брачни односи и односи помеѓу останати сродници; (е) тестамент и наследување, вклучително и обврски за издржување кои настануваат по повод смрт. На овој начин, всушност се дава негативна дефиниција на поимот граѓански и трговски предмети.

Исклучувањето на споменатите 6 групи на предмети важи само ако се јавуваат како основни (главни) прашања во постапката, но не и кога тие се појавуваат како претходни или прејудииелни (инцидентални) прашања, кои судот мора да ги реши за да го реши главното прашање. Така, во правната теорија се истакнува примерот, во кој претходникот на Новелата, Регулативата Брисел I, ќе се примени на тужбата за повреда на договор, дури и кога тужениот ќе се повика на деловна неспособност за склучување на договор поради малолетство. Ова е затоа што повредата на договорот е главно прашање во постапката, а (не)способноста на тужениот е споредно прашање.

Нужно е да се направи разлика меѓу претходно прашање во постапката, од ситуацијата во која се кумулираат повеќе тужбени барања. Имено, во правната теорија е прифатено дека во оваа втората ситуација, доколку има главно тужбено барање кое не е опфатено со Регулативата Брисел I и споредно тужбено барање кое е опфатено со неа, Регулативата Брисел I ќе се примени (само) на споредното тужбено барање, независно што главното тужбено барање не се однесува на работа која е во подрачјето на примена на Регулативата Брисел I. Така, на пример, Регулативата Брисел I ќе се примени на тужбено барање за издршка, дури кога тоа е поставено како споредно во постапка за развод на брак, за која пак е исклучена примената на Регулативата Брисел I.³⁸

Исто така, потребно е да се истакне дека разграничувањето помеѓу што сè е исклучено од доменот на примена на Регулативата Брисел I (Новела), не е секогаш лесно да се направи. Едно од прашањата кои се јавуваат како проблематични се однесува на исклучувањето на арбитражата и стечајот, односно што означува исклучување на арбитражата и стечајот за тужби за кои се одлучува во парнична постапка за работи кои се поврзани со стечајот (на пример побивање на правни дела на должникот), односно кои се поврзани со

арбитражата (на пример тужба за поништување на договор за арбитража или пак тужба за поништување на арбитражна одлука).³⁹

3.2.1. Спорови кои се однесуваат на статусот или правната способност на физичките лица, сопственичките права што произлегуваат од брачен однос или односи кои според правото кое е меродавно за нив имаат карактеристики на брак

Ова исклучување од опфатот на Регулативата Брисел I (Новела) ги вклучува најголемиот дел (но, не сите) прашања од областа на семејното право. Од начинот на кој јазично е формулирана точката а од ставот 2 од членот 1, сосема е јасно дека зголемувањето на бројот на држави-членки кои дозволија регистрирани партнерства и склучување на истополови бракови, предизвика потреба да се регулираат и односите кои произлегуваат од таквите видови на односи. За таа цел, во Регулативата Брисел I (Новела) изречно е определено дека доколку сопственичките права произлегуваат од однос кој според правото кое е меродавно за нив ги има карактеристиките на брак, одредбите на Новелата не се применуваат. Исто така, во однос на Регулативата Брисел I, воочливо е дека постои номотехничка измена во формулацијата на точката а, од која прашањата кои се поврзани со тестаментот и наследството сега се одвоени од првата точка и истите се поставени како самостојна точка.

Во исклучувањето на статусните спорови спаѓа и исклучувањето на брачните спорови (развод и поништување на брак) и прашањето на родителската одговорност кон децата. Но, овие работи се регулирани со друг извор на секундарното право на ЕУ – Регулативата на Советот на ЕУ, бр. 2201/2003 (Брисел II bis) за надлежноста и признавањето на одлуките во брачните работи и работите на родителската одговорност. Од опфатот на Регулативата Брисел I (Новела) исклучени се и постапките за посвојување на малолетни деца.

Од опфатот на Регулативата Брисел I (Новела) изречно се исклучени брачно имотните спорови (сопственичките права што произлегуваат од брачен однос, како и од односи за кои, според правото кое е меродавно за нив, ги има карактеристиките на брак).

На 18 декември 2008 година ЕЗ Советот ја усвои Регулативата 4/2009 за надлежноста, меродавното право, признавањето и извршувањето на одлуките и соработка во работите кои се однесуваат на обврските за издржување.⁴⁰ Оваа Регулатива стапи во сила на 18 јуни 2011 година. Со неа беше заменета Регулативата Брисел I во поглед на обврските за издржување.⁴¹ Но, создадената практика на ЕС во поглед на разликувањето на обврските за издршка и

³⁸ Stone Peter, op. cit., с. 29. Истиот автор како пример ја наведува одлуката на Францускиот Касационен суд од 3 април 1990 во предметот Martin, во кој се одлучувало за извршување на германска судска одлука за издршка, донесена во постапка за утврдување на татковство.

³⁹ Aleš Galić, *Uredba Brisel I – temelj Evropskog građanskog procesnog prava*, труд објавен во Зборник на трудови од деветата Конференција за Меѓународно приватно право – Најнови тенденции во Европското меѓународно приватно право, предизвици за законодавците на земјите на Југоисточна Европа, Скопје, 2011, стр. 41.

⁴⁰ [2009] OJ L 7/1.

⁴¹ Види Рециталот 44 од Преамбулата и членовите 68 став 1 и 75 став 2 од Регулативата 4/2009.

брачно имотниот режим, ќе има значење при примената на Регулацијата 4/2009, бидејќи брачно имотниот режим не е опфатен ниту со оваа Регулација. Брачно имотните обврски ќе бидат регулирани со посебна регулатива, за која веќе постои Предлог од 16.3.2011 година (на Регулацијата за надлежноста, меродавното право, признавањето и извршувањето на одлуките и соработка во работите кои се однесуваат на брачно имотниот режим).⁴²

Од националните извештаи кои се дадени во однос на практичната примена на Регулацијата Брисел I, се согледува дека исклучувањето на спорите од семејното и наследното право не предизвикува поголеми проблеми во државите-членки на Европската Унија, поради што се пријавени и мал број на случаи кои предизвикале контроверзии и проблеми.⁴³

3.2.2. Постапки кои се однесуваат на стечај, постапки за ликвидација на инсолвентни друштва или други правни лица, судски спогодби, судски порамнувања и слични постапки

Стечајните предмети се исклучени од опфатот на Регулацијата Брисел I (Новела) исто како што беа исклучени во Регулацијата Брисел I. Но, во рамките на изворите на секундрното право на ЕУ, за прашањето на стечајот е усвоена посебна Регулација – Регулацијата бр.1346/2000 за стечајната постапка, од 29 мај 2000 година. Според Шлосеровиот извештај (Schlosser Report), секој стечаен предмет мора да потпадне или под Регулацијата Брисел I или под Регулацијата бр. 1346/2000, но никако под двете регулативи истовремено или под ниедна од нив.⁴⁴ Во истиот извор се застапува стојалиштето дека двете регулативи (Брисел I и Регулацијата бр.1346/2000) треба да се толкуваат како една, за да не се јави вакуум во примената меѓу нив и да се отстрани можноста одреден предмет да не потпадне ниту под едната, ниту под другата.

Регулацијата Брисел I (Новела) не ги дефинира поимите на „стечај“, „спојување“ и „други слични постапки“. Оваа празнина може да се пополни преку потпирање на т.н. „Јенардов извештај“ (Jenard report) за Регулацијата Брисел I според кој, стечајни постапки се оние кои, зависно од правниот систем кој е инволвиран, се однесуваат на забрана за исплата, инсолвентност на должникот или негова неспособност да подигне кредит и кои вклучуваат судски тела кои имаат цел присилно да вршат ликвидација или ревизија. И ЕС го заема истото стојалиште во случајот *Gourdain v. Nadler* (Гоурдаин против Надлер).⁴⁵ При тоа, ЕС утврдил дека за постапките да бидат исклучени согласно член 1 став 2 (б), тие мораат да произлегуваат директно од стечајот или од ликвидацијата и да бидат тесно поврзани со постапката за стечај.

⁴² COM (2011) 126 final.

⁴³ Hess Burkhard, Pfeiffer Thomas, Scholsser Peter, *Report on the Application of Regulation Brussels I in the Member States*, 2007, достапно на http://ec.europa.eu/civiljustice/news/docs/study_application_brussels_i_en.pdf, стр. 38

⁴⁴ Schlosser Report, para. 53.

⁴⁵ Case 133/78 *Gourdain v Nadler* [1979] ECR 733.

Оттука, тужба поднесена од ликвидатор против директорот на компанијата која се ликвидира поради сторени злоупотреби, не потпаѓа под Регулацијата Брисел I. Од друга страна, тужба поднесена од ликвидатор на инсолвентна компанија заради наплата на долг во корист на компанијата, влегува во опфатот на Регулацијата Брисел I.⁴⁶

Суштинскиот критериум при оценката дали одредена тужба потпаѓа под Регулацијата Брисел I (Новела) или пак е исклучена како стечаен предмет, е дали тужбеното барање е засновано на облигационото право, при што стечајот претставува само случаен елемент во фактичката состојба? Доколку одговорот на ова прашање е позитивен, се применува Регулацијата Брисел I (Новела). Ова можеме да го заклучиме од анализа на случајот *German Graphics Graphische Maschinen GmbH v Van der Schree* (Герман Графискс Графише Машинен ГмбХ против Ван дер Сее),⁴⁷ каде ЕС пресудил дека Регулацијата Брисел I се применува на тужба поднесена од продавачот против инсолвентниот купувач, со која се бара поврат на стварите врз основа на задржување на правото на сопственост, затоа што тужбата за утврдување на правото на сопственост не е заснована на прописите за стечај и не е потребно да се отвори стечајна постапка или пак да се вклучи ликвидатор, дури и ако стварите се наоѓале во земјата-членка во која е отворена стечајна постапка спрема купувачот во времето кога била отворена стечајната постапка, па дури и покрај тоа што ликвидаторот на купувачот е странка во тужбата покрената од продавачот.

Постапката за ликвидација на инсолвентни правни лица не влегува во опфатот на Регулацијата Брисел I (Новела), додека спорот помеѓу доверителот и солвентната компанија над која е отворена постапка за доброволна ликвидација од страна на нејзините основачи влегува во опфатот.⁴⁸ Дали едно правно лице е солвентно или не, зависи директно од оценката на судот кој ја извршува пресудата.⁴⁹

Со членот 25 од Регулацијата 1346/2000 (за Стечајот) предвидено е дека судските одлуки кои произлегуваат директно од стечајната постапка или се тесно поврзани со истата, се извршуваат во другите земји членки согласно со одредбите од Глава III од Регулацијата Брисел I. Во таквите ситуации, наместо пречките за признавање и извршување предвидени во членот 45 од Регулацијата Брисел I (Новела), се применуваат пречките предвидени во членовите 25 и 26 од Регулацијата 1346/2000 (јавен поредок, лична слобода и поштенска тајна). Уште повеќе, во случајот *Seagon v Deko Marty* (Сигон против Деко Марти)⁵⁰, ЕС пресудил дека членот 3 став 1 од Регулацијата 136/2000 пропишува надлежност на судовите на државата членка во која е поведена стечајната постапка да одлучуваат по тужбите кои произлегуваат

⁴⁶ Dicey, Morris, Collins, *Conflict of Laws*, Oxford, 2006, стр. 317.

⁴⁷ Case C-292/08, [2009] ECR I-1745.

⁴⁸ Re Cover Europe Ltd [2002] BPIR 931.

⁴⁹ Schlosser Report, para. 57.

⁵⁰ Case C-339/07 *Seagon v Deko Marty* [2009] ECR I-767.

директно од стечајната постапка и се тесно поврзани со истата како што е, на пример, тужбата за поништување на трансакција поради отворен стечај, дури и кога тужбата се поднесува против лице кое има домицил во друга држава членка.

3.2.3. Предмети кои се однесуваат на социјална заштита

Исто како и во Регултивата Брисел I, предметите кои се однесуваат на социјална заштита се исклучени и во Новелата. Причината за исклучувањето на категоријата „социјална заштита“ од опфатот на Регултивата Брисел I (Новела), е поради различниот приод кој го имаат правните системи на државите-членки во однос на оваа категорија. Во некои земји, како што е на пример Германија, социјалната заштита е предмет на јавното право, додека во други е на граница меѓу приватното и јавното право.⁵¹

ЕС, во поглед на „социјалната заштита“, заведе стојалиште дека таа треба да се толкува автономно. Притоа, во случајот *Gemeente Steenbergen v. Baten* (Гементе Стенберген против Батен), ЕС пресудил дека овој исклучок не се применува на тужба за надомест со која јавно правно тело бара од приватно лице поврат на средства исплатени преку социјална помош на разведениот сопружник и на детето на тоа лице, согласно правилата на облигационото право.⁵²

Опфатот на исклучокот на „социјалната заштита“ од членот 1 став 2 (ц) од Регултивата Брисел I е одреден и во Џенардовиот извештај (Jenard Report), во кој е одредено дека под овој поим се подведуваат: здравствено осигурување (medical care), боледување (sickness benefits), трудничко боледување (maternity allowance), инвалиднина (invalidity benefits), старосна пензија (old age benefits) и надомест во случај на невработеност (unemployment benefits). Ова ограничување ќе биде ограничено на спорови помеѓу субјекти носители на управна власт и вработени или работодавци. Сепак, тужбите поднесени од носителите на управна власт (кога истапуваат како приватни лица) кон трети лица, потпаѓаат под Регултивата Брисел I. Социјалната заштита, органски е уредена со Регултивата 883/2004 на што укажува и ЕС.

3.2.4. Предмети кои се однесуваат на арбитража

Членот 1 став 2 точка (д) од Регултивата Брисел I (Новела) содржи одредба која генерално ја исклучува примената на Регултивата врз „арбитража“. Арбитражата беше исклучена и во текстот на Регултивата Брисел I.

Поради својата генерална поставеност, овој исклучок довел до бројни тешкотии во примената на Регултивата, при што клучна улога во нивното надминување има практиката на ЕС која, со неколку стожерни одлуки, го разреши најголемиот дел од постојните проблеми. За да може да се разбере зошто е исклучена примената на Регултивата Брисел I врз „арбитражата“, сепак е потребно да се погледне времето кога е на сила БК. Според извештајот

на Џенард (Jenard Report),⁵³ постојат две причини за исклучување на арбитражата од полето на примена на БК: прва, постоењето на голем број меѓународни договори за арбитража и подготовката на Европска конвенција која ќе овозможи унифицирани правила за арбитражата и Протокол за признавање и извршување на арбитражни одлуки. Исто така, според овој извештај, БК не се однесува на признавањето и извршувањето на арбитражните одлуки, на судската надлежност во врска со судските постапки кои се однесуваат на арбитража (на пример, постапка за поништување на арбитражна одлука) и на признавањето и извршувањето на одлуките донесени во такви судски постапки.⁵⁴

Основната причина за вметнувањето на исклучокот од член 1 став 2 точка (д) во Регултивата Брисел I (Новела) претставува потребата да се исклучи можниот судир на Регултивата со Њујоршката конвенција за признавањето и извршувањето на странските арбитражни одлуки од 1958 година (во понатамошниот текст: Њујоршката конвенција), чии членки се сите држави од ЕУ. Њујоршката конвенција е, инаку, стожер на меѓународното арбитражно право и го регулира признавањето на арбитражните спогодби и на странските арбитражни одлуки. Овој инструмент е широко прифатен во целиот свет, а нејзините решенија се сметаат како општо усвоен стандард. Но, Њујоршката конвенција сепак не ги регулира сите аспекти на трговската арбитража, како што се прашањата за изземањето на арбитражите, арбитражната постапка, начинот на донесување на арбитражната одлука и сл. Едно од прашањата кои не се опфатени со Њујоршката конвенција се и судските постапки кои се помошни во однос на арбитражната постапка, како што се барањата до судот да именува арбитер.

Дури и доколку не постоеше исклучокот од член 1 став 2 точка (д) во Регултивата Брисел I (Новела), Њујоршката конвенција, сепак ќе имаше приоритет во примената врз основа на членот 71 став 1 од Регултивата кој предвидува дека: „Оваа регулатива не влијае врз какви било конвенции во кои земјите членки се страни и кои во однос на посебни прашања ја уредуваат надлежноста, признавањето или извршувањето на судските одлуки.“

Со одлуката во случајот *Marc Rich v. Impianti (The Atlantic Emperor)* (Марк Рич против Импианти (Атлантиски Емперор)),⁵⁵ ЕС го зазел стојалиштето дека исклучокот од член 1 став 2 точка (д) од Регултивата Брисел I, се протега и на судските постапки кои се помошни во однос на арбитражната постапка. Во дадениот случај, ЕС пресудил дека примената на Регултивата Брисел I е исклучена дури и за судската постапка по барање за именување на

⁵³ Jenard, P.: Report on the Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, OJ No C 59, 5.3.1979

⁵⁴ Svobodova Klara, *Arbitration exception in the Brussels I Regulation*, *Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika*, достапно на: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/mezinaro/svobodova.pdf>, стр. 2.

⁵⁵ Case C-190/00 *Marc Rich v. Impianti (The Atlantic Emperor)* [1991] ECR I-3855.

⁵¹ Jenard Report, p. 12.

⁵² Case C-271/00 *Gemeente Steenbergen v. Baten* [2002] ECR I-10489.

арбитер. Образложението на ЕС е дека во дадената судска постапка, главното прашање била арбитражата.

Подоцна, во случајот *Van Uden v Deco-Line* (Ван Уден против Деко-Лајн),⁵⁶ ЕС го потврдил стојалиштето изнесено претходно во Извештајот на Шлосер (Schlosser Report) од 1978 година за Бриселската конвенција,⁵⁷ па пресудил исто дека Регултивата Брисел I не се применува ниту на пресудите со кои се одредува дали арбитражната спогодба е полноважна или на пресудите со кои, поради ништожност на арбитражната спогодба, на странките им се наложува да не продолжат со арбитражната постапка, ниту пак, на постапките и судските одлуки за поништување, дополнување, признавање и извршување на арбитражните одлуки. Од друга страна, во истата оваа одлука, ЕС пресудил и дека **исклучокот од членот 1 став 2 точка (д) од Регултивата Брисел I не се однесува на случаите кога треба да се примени член 31 од Регултивата за одредување на надлежност на судот.** Имено, членот 31 од Регултивата Брисел I предвидува можност судот на одредена држава-членка, кој нема надлежност за суштината на спорот врз основа на одредбите на Регултивата Брисел I (затоа што Регултивата одредува надлежност на суд на друга држава членка), да може да донесе одлука за одредување на привремен и заштитни мерки, предвидени во неговото национално право, до окончување на постапката за тужбеното барање за суштинското прашање пред надлежниот суд на другата држава членка. Според стојалиштето на ЕС, доколку надлежноста на судот на држава членка за суштината на спорот отсуствува во еден предмет поради постоење на полноважна арбитражна спогодба, а одлуката за времената мерка е во врска со прашањето за кое се решава во арбитражната постапка, членот 31 од Регултивата се применува во поглед на надлежноста на судот на државата членка да одреди привремена мерка, под услов тужбеното барање во арбитражната постапка да е такво, што би влегло во подрачјето на примена на Регултивата, доколку не постоеше арбитражна спогодба. Денес, членот 31 од Регултивата Брисел I е ренумериран во член 35 од Новелата со иста содржина, што означува дека истото толкување е се уште корисно и во сила. Или, поинаку кажано, во граѓанските и трговските работи на кои се однесува Регултивата Брисел I (Новела), судот на држава членка може да издаде привремена мерка согласно член 35 од Регултивата, дури и во случаите кога надлежноста на тој суд за суштината на спорот е исклучена со полноважна арбитражна спогодба.

Конечно, најголемиот дел од спорните прашања во врска со примената на одредбата од членот 1 став 2 точка (д) од Регултивата Брисел I, ЕС ги разреши со пресудата во случајот *Allianz v West Tankers* (Алијанц против Вест Танкерс).⁵⁸ Во својата одлука, ЕС навел дека тужбата, поднесена во Италија за надомест на штета, потпаѓа под Регултивата Брисел I па, соодветно на тоа, полноважноста на арбитражната клаузула која е покрената во парницата

во Италија, како претходно прашање при оспорување на надлежноста на Судот, исто така потпаѓа под Регултивата. Оттука, приговорот за ненадлежност покренат од страна на тужениот бродосопственик пред Италијанскиот суд врз основа на постоење на полноважна арбитражна клаузула, потпаѓа под подрачјето на примена на Регултивата Брисел I и поради тоа, исклучиво тој суд треба да одлучи по приговорот за негова ненадлежност, согласно одредбите од членот 1 став 2 точка (д) и член 5 став 3 од оваа Регултива.

Потребно е да истакнеме дека во однос на (не)примената на Регултивата врз „арбитражата“, се уште е цврстата позиција за нејзино исклучување. Така, доколку ги анализираме измените и дополнувањата, можеме да заклучиме дека во Регултивата Брисел I (Новела), многу повеќе е нагласено исклучувањето на арбитражата од полето на примена. Тоа е направено преку внесување на еден нов рецитал (recital 12) на Регултивата Брисел I (Новела).

Согласно новиот рецитал кој е вметнат, арбитражата е исклучена од досегот на правилата на Регултивата. И не само тоа. Изречно се наведува дека судовите на државите членки ја зачувуваат својата надлежност да одлучуваат за полноважноста на арбитражните спогодби, кога е поведена постапка пред суд во однос на полноважноста на таков вид на спогодба. При тоа, судовите го применуваат своето национално право во однос на прашањето за полноважноста на арбитражната спогодба или нејзината (не)можност да биде извршена. Понатаму, предвидено е дека одлуката на суд на држава членка во однос на полноважноста на една арбитражна спогодба, не е потпаѓа под правилата на Регултивата Брисел I (Новела) во смисла на нејзиното признавање и извршување. Исто така, во новиот рецитал е наведено дека Њујоршката конвенција за признавање и извршување на странски арбитражни одлуки од 1958 година, има предност во однос на правилата на Регултивата Брисел I (Новела) па така, суд на држава членка на ЕУ може да признае и изврши странска арбитражна одлука, иако суд на друга држава членка на ЕУ донел судска одлука за истиот предмет на спор, секако при тоа почитувајќи ги правилата за признавање и извршување, кои се наведени во Њујоршката конвенција од 1958 година. Регултивата Брисел I (Новела), исто така, не се применува и на прашањата кои се поврзани со одделни аспекти на арбитражната постапка и надлежноста на арбитражниот трибунал (на пример: именувањето на арбитражниот трибунал, надлежноста и овластувањата на арбитражниот трибунал, водењето на арбитражната постапка и сл.).⁵⁹

3.2.5. Обврски за издржување кои произлегуваат од семејни односи, односи родители - деца, брачни односи и односи помеѓу останати сродници и спорови во врска со тестамент и наследување, вклучително и обврски за издржување кои настануваат по повод смрт

Примената на Регултивата Брисел I (Новела) е исклучена и во однос на обврските за издржување кои произлегуваат од семејни односи, односи

⁵⁶ Case C-391/95 *Van Uden v. Deco-Line* [1998] ECR I-7091.

⁵⁷ [1979] OJ C 59/71, para. 64 (b) на стр. 93.

⁵⁸ Case C-185/07 *Allianz v West Tankers* [2009] ECR I-663.

⁵⁹ Види го Recital 12 од Регултивата Брисел I (Новела).

родители - деца, брачни односи и односи помеѓу останати сродници (д)⁶⁰ како и за спорови во врска со тестамент и наследување, вклучително и обврски за издржување кои настануваат по повод смрт (ѓ).⁶¹

Во Рециталот 10 од Новелата, недвосмислено е наведено дека истата не треба да се применува на спорови од обврски за издржување, имајќи го предвид фактот дека за тој вид на спорови се применуваат правилата на Регулацијата 4/2009.⁶²

За разлика од Новелата, во основниот текст на Регулацијата Брисел I со одредбата од членот 5 став 2, изречно беа опфатени споровите за издршка кои произлегуваат од семејно-правни односи, дури и кога прашањето за издршката се појавува како споредно прашање во постапката во која главното прашање е исклучено од опфатот на Регулацијата. Таков би бил случајот со споредното барање за издршка, во парница по тужба за развод на брак. Во оваа сфера, посебно беше карактеристичен случајот *De Cavel v. De Cavel* (Де Кавел против Де Кавел) во кој ЕС, поаѓајќи од правилото дека брачно-имотните спорови се надвор од опфатот на Регулацијата Брисел I, утврдил дека тоа не се однесува на сопственичките спорови меѓу сопружниците кои не се поврзани со нивниот брак.⁶³ Од друга страна, во втората одлука во случајот *De Cavel v. De Cavel* (Де-Кавел против Де Кавел), ЕС го толкувал поимот на „издршка“, во смисла да вклучува во себе и периодични плаќања помеѓу поранешните сопружници, кога таквите плаќања се наменети за да го надоместат диспаратот во нивните животни стандарди предизвикани од распадот на бракот и се одредени врз основа на нивните потреби и можности.⁶⁴

Во предметот *Van den Boogaard v Laumen* (Ван ден Бугард против Лаумен),⁶⁵ ЕС бил соочен со прашањето дали под Регулацијата Брисел I потпаѓа една англиска судска спогодба за т.н. „чист развод“ (clean-break divorce settlement). ЕС пресудил дека делот од одлуката донесена во бракоразводна постапка, со која се задолжува едниот сопружник да плати одреден паричен износ и да изврши пренос на сопственоста врз одреден имот во корист на другиот сопружник, потпаѓа под Регулацијата Брисел I бидејќи станува збор за издршка, со оглед на тоа што таквата одлука е донесена со цел да се обезбеди издршка на сопружникот во чија корист е досудена. Од тоа произлегува дека целта која треба да се постигне со судската одлука, е таа што одредува дали одлуката се однесува на издршка или не.

Исто така, Регулацијата Брисел I (Новела) не се применува и на споровите во однос на тестаментот, наследувањето и обврските за издржување кои настануваат по повод смрт. Тестаментот и наследувањето беа исклучени од

примената и според текстот на Регулацијата Брисел I, додека пак обврските за издржување кои настануваат по повод смрт се исклучени со Новелата.

ЗАКЛУЧОК

Во рамките на Европската Унија несомнен е брзиот развој на Меѓународното приватно право на Европската Унија. Секојдневната интензивна појава на граѓанско-правни и граѓанско-процесно-правни односи со странски елемент, неминовно ја наметна потребата од унификација на правилата на меѓународното приватно право.

Во последните две децении, најзначајна еволуција на меѓународното приватно право можеме да ја забележиме токму преку анализа на меѓународното приватно право на Европската Унија. При тоа, создавањето на единствени правила за меѓународна надлежност во граѓански и трговски работи е една од областите каде се бележи најзначаен успех. Преку Регулацијата Брисел I (Новела), се поставени темелите за натамошна изградба на единствен судски систем и слободно движење на судските одлуки. Но, за да може да се постигне таа цел, потребно е да се почитува суверенитетот на државите од една страна, да се разбере потребата на субјектите на правото, од друга страна, и да се поттикне меѓусебната доверба помеѓу правосудствата на државите членки. Заради тоа, и при изработката на Регулацијата Брисел I (Новела), користен е пристап кој врши помирување на разликите помеѓу правните системи на државите членки.

Успешното функционирање на Бриселката конвенција, ја наметна потребата од задржување на нејзината структура и од натамошно одржување во живот на одредбите кои го определуваа досегот на примената на конвенциските правила.

Преку определување на подрачјето на примена, во суштина се поставуваат границите во кои се создава единствен судски простор. Така, со помош на Регулацијата Брисел I (Новела), создаден е единствен простор во рамките на судската надлежност и признавањето и извршувањето на одлуки во граѓански и трговски работи, притоа негативното определувајќи го поимот граѓански и трговски работи.

CONCLUSION

The Europeanisation of private international law is becoming an important factor in the European integration process. The paper is concluded by the analysis of the provision of the Brussels I Regulation (recast) regarding the objective application of its provisions and case-law analyses of the Brussels I Regulation.

Throughout the paper, authors emphasized the role of the European Union in the area of the Private International Law. Given the great similarity between the

⁶⁰ Види го член 1 ст.2 точка (д) од Регулацијата Брисел I (Новела).

⁶¹ Види го член 1 ст.2 точка (ѓ) од Регулацијата Брисел I (Новела).

⁶² Види го Recital 10 од Регулацијата Брисел I (Новела).

⁶³ Case 143/78, *De Cavel v. De Cavel* [1979] ECR 1055.

⁶⁴ Case 120/79, *De Cavel v. De Cavel* [1980] ECR 731.

⁶⁵ Case 220/95, *Van den Boogaard v Laumen* [1997] ECR I-1147.

1968 Brussels Convention and its successor, the Brussels I Regulation (recast), it may be concluded that many articles of the 1968 Brussels Convention have been transferred unchanged to the Brussels I Regulation (recast). The Brussels I Regulation (recast) addresses one of the major problems with the existing Brussels I Regulation by the protection given to jurisdiction agreements.

д-р Мишо Докмановиќ*

ШЕЕСЕТ ГОДИНИ ИЗУЧУВАЊЕ НА ИСТОРИЈАТА НА ПРАВОТО НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ (1951-2011 ГОДИНА)

1.01 Изворна научна статија

На 3 ноември 2011 година се одбележаа шеесет години од основањето на Правниот факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје“. Во изминатиот период, Правниот факултет даде значаен придонес во формирањето на правните кадри и во развитокот на правото и на правната наука и се наметна како водечка образовна институција во сферата на правото во земјата и регионот. Покрај тоа, Правниот факултет во значителен временски период беше единствениот правен факултет на територијата на Македонија и како резултат на тоа даваше насока за развојот на правното образование во земјата.

Шеесеттата годишнина на Правниот факултет во Скопје (1951-2011) едновременно претставува и шеесетгодишнина на изучувањето на дисциплината историја на правото на факултетот. Имено, историјата на правото на Правниот факултет во Скопје се изучува како задолжителен предмет од неговото основање во 1951 година, па сè до денес. Имајќи го тоа предвид, основната цел на овој труд е да се направи анализа на развојот на оваа контекстуална правна дисциплина во изминатите шеесет години. Во таа насока, во трудот се опфатени главните белези на развојот на наставната програма по предметот, нејзиното место во наставниот план на факултетот, местото на предметот во рамките на организациската поставеност на факултетот, како и развојот на постдипломските студии. Посебно место во трудот е посветено на развојот на наставниот кадар на оваа правна дисциплина. Покрај тоа, разгледани се и предизвиците за развојот на историјата на правото во 21 век.

Дополнителен мотив за изработката на трудот беше актуелноста на темата и тенденцијата која постои на сродните катедри во регионот за разгледување на развојот на наставната програма во историски контекст, како и отворање на дискусија за можностите, односно потребите од трансформација/модификација на наставната програма на оваа правна дисциплина во рамките на наставните планови на правните факултети.¹ Од тие причини, во функција на изработка на трудот беше извршено истражување во достапната литература и архивата на Правниот факултет во Скопје, а беа и интервјуи-

* Вонреден професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје.

¹ Avramovic, S. (2010). *From General Legal History Towards Comparative Legal Traditions*. In: *Belgrade Law Review*, Vol. 58, No. 3.; Cepulo, D. (2005). *Teaching Legal Practice between "Theory" and "Skills"*. In: *Slovenian Law Review*, Vol.II/No. I-2, str. 175 – 181.